

dr hab. Mariusz Kamiński

Warszawa 03.12.2024 r.

Wydział Bezpieczeństwa Narodowego

Akademia Sztuki Wojennej

Recenzja

rozprawy doktorskiej pt.

„Wpływ edukacji w klasach policyjnych na bezpieczeństwo wewnętrzne Polski”,

opracowanej przez mgr. Zbigniewa Bartosiaka

pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Bogusława Packa

Podstawa opracowania recenzji:

Uchwała Rady Wydziału Nauk o Bezpieczeństwie Uniwersytetu Andrzeja Frycza Modrzewskiego w Krakowie nr 5/2024 z dnia 25 października 2024 roku.

Znaczenie podjętego tematu rozprawy doktorskiej

Edukacja dla bezpieczeństwa jest w coraz większym stopniu przedmiotem zainteresowania nauk o bezpieczeństwie. Jej ważnym elementem jest funkcjonowanie klas mundurowych w polskim systemie oświaty na poziomie szkół średnich.

Absolwenci klas mundurowych zasilają zarówno Siły Zbrojne RP, jak też inne formacje mundurowe. Tak więc ich merytoryczne przygotowanie do służby nabyte podczas nauki, a także zasady etyczne i patriotyczna postawa, wpływają na jakość kadr odpowiedzialnych za bezpieczeństwo państwa. Jak trafnie wskazała Ilona Urych „różnorodność i zmienność współczesnych zagrożeń oraz nieumiejętność adaptacji kapitału społecznego do dynamiki rozwoju cywilizacyjnego powoduje konieczność dołożenia szczególnych starań w przygotowanie programów kształcenia z zakresu obronnego nie tylko ludzi dorosłych, ale przede wszystkim młodzieży. Oczekiwania te dotyczą organizacji procesu edukacyjnego zorientowanego na jak najszersze wykorzystanie nowych technologii przy uwzględnianiu realnych problemów społecznych.

Odpowiedzią na te oczekiwania było włączenie do szkolnictwa powszechnego na poziomie średnim klas mundurowych, których prekursorami były klasy wojskowe”¹.

O ile jednak funkcjonowanie klas mundurowych o profilu wojskowym jest dość dobrze zbadane na gruncie nauk o bezpieczeństwie, o tyle brakuje badań dotyczących klas policyjnych. Należy zgodzić się więc z opinią autora rozprawy doktorskiej, że „dotychczas problematyka klas policyjnych nie była przedmiotem kompleksowych badań ukierunkowanych na określenie ich potencjału i właściwe nim zarządzanie w obszarze bezpieczeństwa państwa” (s. 5).

Temat podjęty przez autora dysertacji „Wpływ edukacji w klasach policyjnych na bezpieczeństwo wewnętrzne Polski”, jest ważnym zagadnieniem wymagającym naukowego wyjaśnienia i mieści się w zakresie nauk o bezpieczeństwie.

Ogólna charakterystyka pracy

Recenzowana rozprawa doktorska liczy 237 stron, w tym: spis treści, wstęp, cztery rozdziały, zakończenie, bibliografia, wykazy rysunków, tabel i ilustracji oraz 5 załączników. Układ rozprawy uważam za przemyślany i poprawny.

W krótkim wstępie autor uzasadnił wybór tematu oraz wskazał, dlaczego rozpoczął badania naukowe dotyczące edukacji w klasach policyjnych. Podkreślił też, że jego ambicją było „nie tylko podjęcie próby kompleksowej analizy funkcjonowania klas policyjnych w Polsce, ale także zaproponowanie stosownych rozwiązań systemowych, które mogłyby z jednej strony wspierać edukację i wychowanie w takich klasach, z drugiej strony lepiej niż dotychczas zagospodarować ich potencjał przez instytucje państwowe odpowiedzialne za stan bezpieczeństwa i porządku publicznego” (s. 6). Należy zauważyć, że to dość duże aspiracje jak na doktoranta, który dopiero rozpoczyna pracę naukową, ale biorąc pod uwagę doświadczenie zawodowe autora i jego zaangażowanie w obszarze pracy dydaktycznej związanej z edukacją dla bezpieczeństwa i projektami realizowanymi w skali kraju dla uczniów klas policyjnych (w związku z obowiązkami służbowymi

---

¹ I. Urych, *Potencjał obronny klas wojskowych. Teoretyczno-empiryczne aspekty kształcenia obronnego*, Warszawa 2019, s. 12-13.

realizowanymi w Gabinetnie Komendanta Głównego Policji, w komórce która koordynowała działania Policji na rzecz klas mundurowych), takie ambicje wydają się w pełni zrozumiałe.

W rozdziale pierwszym autor przedstawił podstawy metodologiczne badań. Rozpoczął od sytuacji problemowej, a następnie wskazał na przedmiot badań, cele badań (poznawcze i praktyczne), główny problem badawczy i problemy szczegółowe, główną hipotezę badawczą i hipotezy szczegółowe. W dalszej kolejności autor zaprezentował metody, techniki i narzędzia badawcze, którymi się posługiwał oraz uwypuklił istotne ograniczenia badawcze, które rzutowały na jego badania naukowe. Następnie autor przedstawił przebieg procesu badawczego, a także dokonał oceny źródeł i literatury przedmiotu dotyczących edukacji dla bezpieczeństwa i klas mundurowych (w tym policyjnych). Tak rozbudowany rozdział metodologiczny bardzo dobrze świadczy o rzetelnym i poważnym podejściu autora do procesu badawczego, choć jednocześnie doktorant nie ustrzegł się pewnych błędów.

Rozdział drugi został poświęcony analizie społecznych, prawnych i organizacyjnych uwarunkowań funkcjonowania klas policyjnych w Polsce. Autor skoncentrował się na aspektach społecznych uwzględniając m.in. kwestie wizerunku uczniów klas policyjnych (w tym umundurowania i emblematów), zasad etycznych, patriotycznej postawy i działalności społecznej. Następnie przedstawił podstawy prawne działalności klas policyjnych w Polsce, zaś na końcu przeanalizował wybrane kwestie organizacyjne funkcjonowania klas policyjnych.

W rozdziale trzecim autor zaprezentował wyniki badań dotyczące analizy treści programowej w klasach policyjnych w kontekście przygotowania do służby w Policji oraz nabywania umiejętności wpływających na bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Zwrócił uwagę m.in. na fakt, że aktualnie w klasach policyjnych funkcjonuje wiele autorskich programów nauczania, których autorami są zarówno nauczyciele, jak i policjanci albo mieszane zespoły, a także na brak jednolitych standardów tworzenia takich programów. Natomiast w drugiej części rozdziału autor przedstawił współpracę szkół prowadzących klasy policyjne z jednostkami Policji i instytucjami.

W ostatnim rozdziale pt. „Determinanty funkcjonowania klas policyjnych” autor zaprezentował wyniki badań ankietowych uczniów i nauczycieli klas policyjnych oraz wyniki wywiadu eksperckiego. Uzyskane wyniki zostały zaprezentowane w formie wykresów, tabel oraz opisów interpretujących zebrane dane. Badana grupa uczniów liczyła 713 osób, zaś badana grupa nauczycieli prowadzących zajęcia edukacyjne w szkołach realizujących edukację w zakresie przedmiotów zawierających wiedzę o policji liczyła 51 osób. Z kolei wywiady eksperckie zostały przeprowadzone z 6 ekspertami reprezentującymi środowiska nauki, edukacji, służby w Policji.

W zakończeniu rozprawy autor odniósł się po kolei do wszystkich problemów badawczych oraz do weryfikacji hipotez postawionych w rozdziale metodologicznym.

Ocena rozdziału metodologicznego

Odrębny i mocno rozbudowany rozdział metodologiczny pt. „Podstawy metodologiczne badań” zasługuje na pozytywną ocenę. Autor wykazał się dobrą znajomością podstaw badań naukowych i bazował na uznanych pracach w tym zakresie (m.in. autorstwa J. Apanowicza, J. Sztumskiego, M. Łobockiego).

W części poświęconej sytuacji problemowej autor dość dobrze przedstawił rozważania na temat pojęcia bezpieczeństwa i koncepcji jego podziału. Mam jednak wątpliwości, co do trafności użytych cytatów dotyczących definicji bezpieczeństwa wewnętrznego. Ograniczenie tylko do jednego źródła (cytowanego czterokrotnie) nie jest najlepszym rozwiązaniem (s. 9 i 10). Autor mógł szerzej potraktować to zagadnienie przedstawiając kilka definicji z klasyki autorów nauk o bezpieczeństwie i wskazać, która jest mu najbliższa. Tym bardziej, że „bezpieczeństwo wewnętrzne” znajduje się w tytule dysertacji.

Jest to zresztą kolejny problem, który budzi wątpliwości. Moim zdaniem lepszym rozwiązaniem byłoby bowiem zawężenie tematu recenzowanej rozprawy doktorskiej do „bezpieczeństwa publicznego” zamiast dużo szerzej rozumianego „bezpieczeństwa wewnętrznego”. Tym bardziej, że omawiana tematyka dotyczy klas policyjnych, a Policja jako formacja odpowiedzialna za utrzymywanie bezpieczeństwa i porządku publicznego odgrywa kluczową rolę w zakresie bezpieczeństwa publicznego. Zgodnie z definicją zaproponowaną przez Waldemara Kitlera

„bezpieczeństwo publiczne jako rodzaj bezpieczeństwa narodowego jest procesem obejmującym różnorodne działania (środki) w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego, których zasadniczym celem jest ochrona porządku prawnego w państwie przed działaniami zabronionymi oraz takimi, które godzą w życie i zdrowie ludzi lub porządek publiczny, normy i obyczaje społeczne, a także instytucje i urzędnictwo publiczne”². Takie podejście wydaje mi się dużo bardziej zasadne, niż sformułowanie użyte przez autora rozprawy, że „zawarte w dysertacji aspekty odnoszą się do bezpieczeństwa narodowego przede wszystkim w zakresie jego zagrożeń wewnętrznych, społecznego, personalnego w wymiarze osób prywatnych i lokalnych społeczności” (s. 8). Nie można jednak traktować takiej postawy w kategoriach błędu. Jest to bowiem świadomy wybór autora, który zdecydował się rozpatrywać badane zagadnienie edukacji w klasach policyjnych w szerokim kontekście bezpieczeństwa wewnętrznego i miał do tego pełne prawo.

W kolejnej części rozdziału metodologicznego autor poprawnie sformułował przedmiot badań jako „ogół czynników społecznych, prawnych i organizacyjnych, które wpływają na funkcjonowanie klas policyjnych w aspekcie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa” (s. 12-13) i szczegółowo sprecyzował te czynniki:

- W ujęciu społecznym jasno wskazał wpływ klas policyjnych na otoczenie społeczne, szkoły oraz lokalne społeczności. Podkreślił znaczenie nabywania umiejętności w zakresie bezpieczeństwa, co jest istotne dla badania ich efektywności i oddziaływania.
- W ujęciu organizacyjnym skupił się na aspektach funkcjonowania klas policyjnych, takich jak organizacja zajęć, programy nauczania i współpraca z Policją.
- W ujęciu prawnym wskazał ramy prawne, które regulują funkcjonowanie klas policyjnych w Polsce. W tym przypadku zabrakło mi wyraźnego rozdzielenia na akty prawa powszechnie obowiązującego (konstytucja, ustawy, rozporządzenia) i akty prawa wewnętrznie obowiązującego (zarządzenia, porozumienia, wytyczne itd.).

---

² W. Kitler, *Bezpieczeństwo Narodowe RP. Podstawowe kategorie, uwarunkowania, system*, Warszawa 2011, s. 56.

W dalszej kolejności autor dysertacji zdecydował się na rozwiązanie rzadziej stosowane w naukach o bezpieczeństwie, a więc najpierw przedstawił cel badań, a dopiero potem problemy badawcze (główny i 9 szczegółowych) oraz hipotezy badawcze (główną i 7 szczegółowych). Choć występują różne opinie naukowców, co do takiego ujęcia (i w tym kontekście podejście zastosowane przez autora jest dopuszczalne), to jednak jestem zwolennikiem stanowiska, które reprezentuje A. Glen, że „problem naukowy powszechnie uznawany jest w metodologii za kategorię inicjującą proces poznania naukowego, także w literaturze metodologicznej, które autorami są przedstawiciele środowiska nauk o bezpieczeństwie”³. Poprawna kolejność powinna być więc następująca: najpierw problem badawczy, a potem cel badań.

Sam cel badań został sformułowany prawidłowo. Pozytywnie oceniam też fakt, że autor zdecydował się na wyszczególnienie celu poznawczego (identyfikacja w jaki sposób nauczanie w klasach policyjnych wpływa na bezpieczeństwo wewnętrzne państwa oraz ustalenie czynników wpływających na poziom edukacji w klasach policyjnych) i celu praktycznego (identyfikacja słabych stron w przebiegu kształcenia w klasach policyjnych oraz wskazanie nowych rozwiązań i kierunków zmian w dotychczasowej praktyce funkcjonowania klas policyjnych w Polsce).

Mam natomiast uwagi do problemów badawczych i hipotez. O ile główny problem badawczy i główna hipoteza badawcza są poprawnie sformułowane, to już szczegółowe problemy badawcze i szczegółowe hipotezy w większości przypadków nie są ze sobą spójne i nie wynikają jedno z drugich. Występuje też różnica w ich ilości - 9 szczegółowych problemów badawczych i 7 szczegółowych hipotez.

Dwa pierwsze szczegółowe problemy badawcze („Jakie są teoretyczne aspekty bezpieczeństwa wewnętrznego państwa?” oraz „Jaki jest stan badań nad edukacją na rzecz bezpieczeństwa w klasach policyjnych?” (s. 17) wydają się zbędne. Tym bardziej, że autor wyjaśnia te zagadnienia głównie w rozdziale metodologicznym. Pozostałe szczegółowe problemy badawcze są sformułowane prawidłowo.

Podobnie wygląda kwestia dwóch pierwszych hipotez szczegółowych. Jeżeli główna hipoteza brzmi: „Edukacja w klasach policyjnych szkół ponadpodstawowych

---

³ A.Glen, *Podstawy poznania bezpieczeństwa podmiotu. Aksjologia, ontologia, epistemologia, metodologia*, Siedlce 2021, s. 145

wspiera przygotowanie kadr dla Policji, przyczynia się do poprawy bezpieczeństwa wewnętrznego Polski poprzez budowanie potencjału wiedzy i umiejętności oraz kompetencji przyszłych kandydatów do służby w Policji” (s. 18) to hipotezy szczegółowe: „Edukacja w klasach policyjnych wpływa pozytywnie na przygotowanie przyszłych kadr policyjnych” oraz „Edukacja w klasach policyjnych wpływa pozytywnie na bezpieczeństwo wewnętrzne państwa” (s. 18) są w tym kontekście mało oryginalnym powtórzeniem głównej hipotezy. Muszę natomiast podkreślić, że pozostałe szczegółowe hipotezy są bardzo dobrze przygotowane i stanowią mocną stronę pracy.

W kolejnym podrozdziale autor skoncentrował się na metodach, technikach oraz narzędziach badawczych i zrobił to poprawnie. Wymienił m.in. analizę porównawczą, analizę opisową, analizę piśmiennictwa, analizę dokumentów, a także metodę syntezy, uogólnień i analogii. Następnie opisał w jaki sposób przygotował badania ankietowe wśród uczniów i nauczycieli klas policyjnych, a także wywiad ekspercki.

Autor wskazał również na ograniczenia badawcze, które wpływały na przebieg procesu badawczego, m.in. utrudnienia w pozyskiwaniu danych statystycznych (z Policji i MEiN), niewielka liczba publikacji naukowych związanych z tematem dysertacji, wpływ pandemii Covid-10 na ograniczenie możliwości dotarcia z badaniami ankietowymi do uczniów, czy też niechęć części uczniów i kadry pedagogicznej do udziału w badaniu ze względu na obawy o ocenianie konkretnej szkoły. Autor podkreślił również, że brak jednolitych standardów tworzenia programów nauczania spowodował, że program każdej klasy policyjnej musiał być poddany indywidualnej analizie.

Ostatnim elementem rozdziału metodologicznego autor rozprawy uczynił ocenę źródeł i literatury przedmiotu.

Podsumowując rozdział „Podstawy metodologiczne badań” zasługuje na uznanie. Pomimo, że autor nie ustrzegł się pewnych błędów, dość typowych na tym etapie rozwoju naukowego, to należy podkreślić, że podszedł do metodologii badań w sposób właściwy i zgodny z regułami sztuki.

Ocena merytoryczna rozprawy

Po rozdziale metodologicznym, kolejne trzy rozdziały dotyczą merytorycznej części rozprawy. Układają się razem w logiczną całość, a autor konsekwentnie krok po kroku realizuje swoje założenia badawcze.

Rozdział drugi „Społeczne, prawne i organizacyjne uwarunkowania kształtujące funkcjonowanie klas policyjnych w Polsce” rozpoczyna się od wyjaśnienia specyfiki klas policyjnych i ich praktyki pedagogicznej.

Autor jeszcze w rozdziale metodologicznym zaproponował dwie autorskie definicje tych dwóch pojęć przygotowane na potrzeby rozprawy doktorskiej. „Klasy policyjne” zdefiniował jako „oddziały prowadzone w liceach ogólnokształcących lub technikach, których uczniowie w toku etapu edukacyjnego realizują dodatkowe zajęcia, na potrzeby których został opracowany i włączony do szkolnego zestawu programów nauczania program, zawierający przedmioty dotyczące funkcjonowania Policji” (s. 17). Natomiast „praktyka pedagogiczna klas policyjnych” to „ogół specyficznych form i metod edukacyjnych i wychowawczych, stosowanych podczas realizacji szkolnego programu nauczania dotyczącego funkcjonowania Policji” (s. 17). Obie definicje są dobrze skonstruowane i precyzyjne, dzięki czemu spełniają nie tylko ważną rolę na użytek niniejszej dysertacji, ale z pewnością będą w przyszłości stosowane w literaturze przedmiotu.

W rozdziale drugim autor dodatkowo wyjaśnił i doprecyzował pewne specyficzne uwarunkowania w funkcjonowaniu klas policyjnych, a następnie przedstawił ich genezę. Po krótkim opisie tła historycznego edukacji obronnej od czasów Szkoły Rycerskiej po przemiany ustrojowe w 1989 roku, autor skoncentrował się na ostatnich trzech dekadach i powstaniu koncepcji edukacji dla bezpieczeństwa, której elementem stały się klasy policyjne. Te rozważania pozwalają lepiej zrozumieć, dlaczego klasy policyjne nie mają jednolitej podstawy programowej i jak funkcjonują w systemie oświaty w Polsce. Autor przedstawił też opracowania własne na podstawie danych Komendy Głównej Policji z lat 2013-2022 dotyczące m.in. liczby uczniów w klasach policyjnych, liczby szkół, w których prowadzone były klasy policyjne, czy też samej liczby klas policyjnych w Polsce (s. 43-44). Analiza tych danych pozwoliła na stwierdzenie, że „praktyka edukacyjna klas policyjnych na przestrzeni niemal

dziesięciu lat systematycznie się rozwija, a co za tym idzie każdego roku mury szkół opuszcza rzesza absolwentów” (s. 44). Dodatkowo autor postępując się metodą „case study” przedstawił dwa przykłady jak powstawały klasy policyjne w Liceum Policyjnym „AS” w Sosnowcu (szkoła niepubliczna) i 2. Liceum Ogólnokształcące im. Bitwy Warszawskiej 1920 r. w Urlach pod Wołominem (szkoła publiczna).

Następnie autor skupił się na społecznych uwarunkowaniach kształtujących funkcjonowanie klas policyjnych. Omawiając identyfikację wizualną słusznie zwrócił uwagę, że choć w przestrzeni publicznej oraz w literaturze przyjęły się nazwy „klasy policyjne”, to sprawa nazewnictwa stanowi pewien problem, który został również dostrzeżony przez Policję. Nazwa „Policja” zgodnie z ustawą o Policji przysługuje bowiem tylko tej formacji. Natomiast nazewnictwo związane z „klasami policyjnymi”, a także używanie m.in. emblematów Policji (jak np. logo) nie jest uregulowane prawnie i budzi pewne wątpliwości. Dlatego autor podkreślił, że jest to jeszcze jeden powód do standaryzacji praktyki funkcjonowania klas mundurowych.

Ponadto autor przedstawia kwestie dotyczące umundurowania szkół policyjnych i nadawania uczniom stopni lub rangi z wizualizacją tego na umundurowaniu (na podstawie regulaminów szkół), które jego zdaniem odgrywają bardzo pozytywną rolę. Jednocześnie wskazał jednak na problem ujednoczenia umundurowania uczniów klas policyjnych w całej Polsce oraz ustanowienia możliwości finansowania tego umundurowania ze środków innych niż zasoby rodziców.

W dalszej kolejności autor przeanalizował prawne aspekty funkcjonowania klas policyjnych. Jest to niestety najstarszy z podrozdziałów. Mam zastrzeżenia zwłaszcza co do sposobu prezentacji poszczególnych aktów prawnych. O ile autor słusznie rozpoczął od omówienia rozwiązań prawnych zawartych w Konstytucji RP (najwyższym akcie prawnym w RP), to za chwilę przeszedł do Strategii Bezpieczeństwa Narodowego (która jest dokumentem strategicznym), a potem od razu do rozporządzeń (bez omówienia podstaw ustawowych). Należało w tym przypadku zachować hierarchię aktów prawnych. Tak więc najpierw akty prawa powszechnie obowiązującego (w kolejności: Konstytucja, ustawy, rozporządzenia), potem akty prawa wewnętrznego (zarządzenia itp. ...), a następnie pozostałe dokumenty (np. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego). W całej rozprawie doktorskiej autor

zastosował też niejedolitą formę przypisów dotyczącą aktów prawnych, np. w przypisie 44 (s. 27) „Ustawa o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji Dz. U. z 1990 nr 30 poz. 179 z późn. zm.”, w przypisie 101 (s. 47) „Ustawa o Policji...” , w przypisie 146 (s. 61) „Dz.U. 1990 Nr 30 poz. 179 z późn. zm.”.

Ostatnią analizowaną kwestią w tym rozdziale są wybrane uwarunkowania organizacyjne. Autor wskazał, że z jego badań własnych wynika, że zdecydowana większość klas policyjnych jest prowadzona w publicznych lub niepublicznych liceach i technikach. Podkreślił również, że „wśród praktycznych problemów związanych z organizowaniem edukacji w klasach mundurowych jest kwestia zaangażowania fachowej kadry nauczycieli, posiadającej specjalistyczną wiedzę na temat różnych aspektów funkcjonowania Policji” (s. 65). Dodatkowo wskazał, że z jego badań wynika, że w klasach policyjnych nauczanie prowadzą nauczyciele wszystkich stopni zawodowych: stażyści, kontraktowi, mianowani, dyplomowani, zaś specjaliści stanowią ok. 8% (są to m.in. czynnik policjanci oraz policjanci w stanie spoczynku, a także przedstawiciele innych służb mundurowych i żołnierze Sił Zbrojnych RP). W związku z tym autor słusznie zwrócił uwagę na potrzebę szkoleń kadry prowadzącej kształcenie oraz opracowania i wprowadzenia do szkół prowadzących klasy policyjne pomocy naukowych. Generalnie podrozdział dotyczący uwarunkowań organizacyjnych, w których autor opiera się w dużej mierze na badaniach własnych jest mocną stroną rozprawy.

Kolejny merytoryczny rozdział dotyczy funkcjonowanie klas policyjnych w Polsce. W pierwszej kolejności autor skoncentrował się na analizie treści programowych w kontekście przygotowania do służby w Policji oraz nabywania umiejętności wpływających na bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wykorzystał w tym celu badania własne oraz m.in. wyniki prac zespołu powołanego w Gabinetie Komendanta Głównego Policji w 2016 roku pt. „Wyzwania dla klas policyjnych w procesie edukacji społecznej przygotowanej przez Komendę Główną Policji”. Autor rozprawy przytoczył szereg różnic występujących w programach nauczania w klasach policyjnych, począwszy od obszerności realizowanych programów (od 90 do 240 godzin), czy akcentach położonych na różne dziedziny wiedzy przydatnej w pracy w Policji. Podał też krytyce zbyt szczegółowe temat nauczania, które jego zdaniem czasami wykraczają nawet poza zakres podstawowego szkolenie policjantów. Przy tej analizie wyraźnie widać praktyczne doświadczenie autora

i jego fachowość. Swobodnie porusza się po omawianej tematyce programowej i dobrze uwypukla mocne i słabe strony programów nauczania w klasach policyjnych.

Należy też podkreślić, że autor dysertacji przeprowadził bardzo ciekawe rozważania na temat celów programów nauczania dla klas policyjnych, a zwłaszcza celów wychowawczych podkreślając ich rolę w aspektach kształtowania postaw przyszłych policjantów i poznania aspektów prawnych określających etykę zawodową policjantów oraz podnoszenia świadomości społecznej uczniów.

Konkludując autor stwierdził, że w kwestii programów nauczania w klasach policyjnych „należy zauważyć ich cechy wspólne z jednej strony, ale również i różnice. Te ostatnie wynikają z ram czasowych konkretnych programów w całym cyklu nauczania, rozłożenia akcentów na różne aspekty policyjnej wiedzy i umiejętności oraz różnych dla szkół możliwości realizacji treści programowych” (s. 90). Z taką opinią należy się zgodzić, podobnie jak z postulatem, że „ujednolicony program nauczania jest więc kluczowy dla trwania i rozwoju klas policyjnych” (s. 90).

Druga część rozdziału poświęcona jest współpracy szkół prowadzących klasy policyjne z jednostkami Policji i instytucjami. Tutaj ponownie autor wykazał dużą praktyczną wiedzę w tym zakresie wynikającą z jego pracy w Gabinetcie Komendanta Głównego Policji, w komórce która koordynowała działania Policji na rzecz klas mundurowych. Od razu widać, że mamy do czynienia z praktykiem i bardzo pozytywnie wpływa to na jakość prowadzonych badań.

W ostatnim merytorycznym rozdziale zatytułowanym „Determinanty funkcjonowania klas policyjnych” autor rozprawy zaprezentował wyniki swoich badań ilościowych i jakościowych.

Nie mam większych uwag, co do konstrukcji ankiety i pytań badawczych oraz doboru próby w przypadku ankiety skierowanej do uczniów klas policyjnych oraz nauczycieli prowadzących zajęcia. Badania ankietowe zostały przeprowadzone prawidłowo, przy zachowaniu standardów niezbędnych w tego typu badaniach. Należy zaznaczyć, że nie było to zadanie proste, biorąc pod uwagę pewne ograniczenia badawcze, które autor wskazał w rozdziale metodologicznym.

Z badań ilościowych płyną bardzo ciekawe wnioski, które autor w umiejętny sposób zaprezentował w tym rozdziale. Pozwalają one również na weryfikację części hipotez badawczych. Szczególnie interesująco wypadają odpowiedzi uczniów klas policyjnych na pytania dotyczące chęci wstąpienia do Policji po ukończeniu edukacji w klasach policyjnych.

Mam natomiast pewne wątpliwości dotyczące metody doboru ekspertów do badań jakościowych. Absolutnie nie neguję fachowości i doświadczenia wybranych do wywiadu eksperckiego sześciu osób. Zabrakło mi jednak wyjaśnienia autora dysertacji jakie były kryteria wyboru i dlaczego zdecydował się na tych, a nie innych ekspertów. Na poziomie rozprawy doktorskiej wyjaśnienia tego elementu procesu badawczego powinny być standardem. Użyte przez autora sformułowanie - „Wszyscy eksperci w swoim życiu zawodowym mieli doświadczenia związane z edukacją w klasach policyjnych lub w szerszym aspekcie klasach mundurowych. Wszyscy eksperci są czynni zawodowo w obszarach związanych z edukacją lub bezpieczeństwem” (s. 173) - uważam za niewystarczające.

Pytania badawcze do wywiadu eksperckiego zostały przygotowane prawidłowo. Dotyczyły one m.in. mocnych i słabych strony klas policyjnych; w jaki sposób edukacja w klasach policyjnych wpływa na pozyskiwanie przygotowanych kadr Policji; czy edukacja młodzieży w klasach policyjnych przyczynia się do poprawy bezpieczeństwa wewnętrznego Polski (a jeżeli tak to w jaki sposób); oceny przygotowania kadry nauczycielskiej klas policyjnych; propozycji zmian w systemie kształcenia w klasach policyjnych; propozycji zmian we współpracy pomiędzy MSWiA i Policją ze szkołami prowadzącymi klasy policyjne.

Wyniki wywiadu eksperckiego są bardzo interesujące. Płyną z nich ważne wnioski, które autor dysertacji wykorzystał do weryfikacji części swoich hipotez badawczych.

Ocena wniosków z rozdziałów i zakończenia rozprawy

Każdy z trzech rozdziałów merytorycznych kończą wnioski, zawierające logicznie ułożone konkluzje. Stanowią one mocną stronę rozprawy.

Muszę jednak podkreślić, że wnioski z rozdziału drugiego nieco odbiegają poziomem od wniosków z rozdziałów trzeciego i czwartego (które są dużo bardziej rozwinięte). Sądzę, że autor mógł wykazać znacznie więcej wniosków płynących z rozdziału drugiego, zwłaszcza w kontekście uwarunkowań prawnych.

W zakończeniu rozprawy doktorskiej autor zastosował rozwiązanie, w którym punkt po punkcie powtórzył wszystkie szczegółowe problemy badawcze i krótko odniósł się do każdego z nich. Następnie wskazał, że uzyskanie odpowiedzi na kolejne pytania szczegółowe przetożyło się na możliwość udzielenia odpowiedzi na pytanie postawione jako główny problem badawczy tj. czy i w jaki sposób edukacja w klasach policyjnych szkół ponadpodstawowych wpływa na bezpieczeństwo wewnętrzne państwa przez przygotowanie kadr dla Policji oraz jakie są determinanty funkcjonowania klas policyjnych. A następnie dodał, że „wobec uzyskania wiedzy, która posłużyła do odpowiedzi na pytania szczegółowe można przyjąć, że główny problem badawczy został wyjaśniony pozytywnie. Wyniki badań własnych oraz analiza aktów prawnych pozwoliły twierdząco odpowiedzieć na pytanie postawione jako główny problem badawczy” (s. 191). W bardzo podobny sposób autor przedstawił w zakończeniu weryfikację szczegółowych hipotez badawczych i hipotezy głównej.

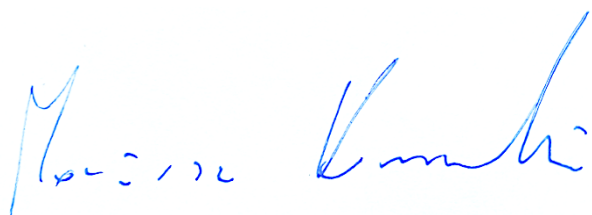
Choć generalnie jest to działanie prawidłowe, to pozostawia pewien niedosyt. Biorąc pod uwagę dobre merytoryczne rozdziały rozprawy liczyłem, że autor wykaże w zakończeniu trochę więcej badawczej subtelności. Tymczasem zastosowana przez autora bardzo sztywna formuła, gdzie na każde z pytań badawczych i hipotez poświęcono średnio po jednym akapicie nie do końca pozwala wybrzmieć kluczowym wnioskowi i postulatowi praktycznych zmian w systemie edukacji w klasach mundurowych. Wpłynął na to również fakt, że szczegółowe pytania badawcze i szczegółowe hipotezy nie są ze sobą spójne i nie wynikają jedno z drugich (na co zwróciłem już uwagę w ocenie rozdziału metodologicznego).

Wniosek końcowy

Problematyka recenzowanej rozprawy mieści się w zakresie dyscypliny nauk o bezpieczeństwie i porusza ważne problemy edukacji dla bezpieczeństwa w aspekcie funkcjonowania klas policyjnych.

Muszę podkreślić, że choć wskazałem na pewne uchybienia i niedoskonałości (co wynika z natury samej recenzji), to nie chciałbym, aby przystąpiły one pozytywnej ocenie całości rozprawy doktorskiej. Praca posiada wiele mocnych stron, co starałem się również mocno uwypuklić w recenzji. Autor wykazał się dużą wiedzą na temat badanego zagadnienia, prawidłowo przeprowadził proces badawczy i wskazał wiele praktycznych wniosków, które mogą pomóc w usprawnieniu kształcenia w klasach policyjnych, a tym samym pozytywnie wpłynąć na jakość przyszłych kadr Policji i innych służb związanych z bezpieczeństwem państwa.

Stwierdzam, że rozprawa doktorska pt. „Wpływ edukacji w klasach policyjnych na bezpieczeństwo wewnętrzne Polski”, opracowana przez mgr. Zbigniewa Bartosiaka, pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Bogusława Packa, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, a także odpowiada warunkom określonym w przepisach ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Mariusz Kunko', is written in a cursive style.